

hogyan írja: „Valamire még vélhetnénk ezt az egészet: / sirály kiált, ahol ismeretlen a tenger! / Mennyire egyszerű az igazság!”

Úgynevezett „népnyelven” íródtak a Mit beszél ez? versei. Úgy érzem, az ilyen stílusban írt versek, egy egész ciklusra való, valóságukat, hitelüket veszítik, mert természetelleneseknek hatnak Brasnyó tollából, s kivált a többi verssel egy kötetben. Így nagyon könnyen irónia tárgyává válhat az effajta nyelvhasználat és az így beszélő emberek is.

A Földídezhetetlen pillanat soraiban elevenednek meg legkifejezőbben a vajdasági táj sajátos vonásai. Kísérletek ezek a rövid prózatöredékek, a földídezhetetlen földídezésének kísérletei. Egy-egy erős külső impresszió hatására íródnak a Földídezhetetlen pillanat darabjai, pontosan követhetők bennük azok a természeti jelenségek vagy mindennapi történések, melyek látványa megindítja a gondolatok áradatát. A költő egyetlen feladata, hogy figyeljen környezetére: „Különben pedig – még hogy én nem látok, az egyetlen szemtanú! Vagy van itt rajtam kívül valaki még szemtanúnak? A fülem szakadatlanul az ajtók résén, fejem pedig gyakran tűnik föl valamelyik ablaktábla sarkában: tudom, mit főztök!” Ezek a pillanatképek sokkal inkább érzelmeinkre hatnak, mint tudatunkra, egy-egy jól ismert érzést idéznek fel.

Nehéz a *Bestiárium*tól mint kötetről beszélni, annak ellenére, hogy felfedezhető összekötő erő a ciklusok között, melyek rendkívül sokfélék, mind művészi értékekben, mind kifejezőmódban, formában, képalkotásban. A várt hatás valószínűleg azért marad el sokszor, mert egy tőlünk távoli világ felidézésével próbál jelenünkre utalni.

SZABÓ Katalin

A VÁRAKOZÁS LEGSZEBB REGGELÉN

Vergődő szél. A kárpátaljai magyar irodalom antológiája 1953–1988. Magvető–Kárpáti Könyvkiadó, Budapest–Ungvár, 1990

A szépirodalom olvasmányélményén keresztül kíván körképet nyújtani a Kárpátalja magyar irodalmáról a nemrégiben megjelent antológia. Egy hányatott sorsú közösség múltja és jelene fonódik össze a harminchét alkotót felvonultató válogatásban, a korosztályok, nemzedékek érzékelhető elkülönülése nélkül. Az egyes munkákban gyakori a keserű visszafogottság, a csak félig elmondott történet, vagy ahogy a szerkesztő fogalmaz: „a le nem írt vagy leírhatatlan témák, sorskérdések”. Mivel az első ilyen jellegű vállalkozásról van szó, a könyvnek most úttörő szerepe van abban, hogy közelebb kerüljünk egymáshoz. Joggal nevezhetjük – a szó legjobb értelmében – reprezentatív kiadványnak, tartalmazza mindazt, amire egy irodalom méltán büszke. Ugyanakkor szemléletében nyitottságot érzünk: az olvasóé a választás joga, melyik műfajt vagy szerzőt részesíti előnyben, nem támaszt mesterséges belső hierarchiát, a sorrend is a lehető legsemlegesebb, betűrend határozza meg. Bizony, nálunk is elkele egy ilyen jellegű összefoglaló a szerzők képeivel és rövid életrajzaival, egy irodalom életét a maga természetes kontinuitásában vizsgálva...

Képletesen szólva: ennek a kiadványnak súlya van, mert egy egész irodalmat tartunk a kezünkben, politikai tiltások miatt lett mára kissé egzotikus is. A felfedezés öröme és a rácsodálkozás gesztusa éppúgy közrejátszik abban, hogy egyre több folyóirat szentel tematikus számot a kárpátaljaiaknak. Így az erdélyi *Ablak* is, amely a szóban forgó antológia több versét is közli. Ugyanakkor az is természetes folyamat, hogy a szerzők mind gyakrabban szerepelnek a folyóiratokban.

Visszatérve könyvünkre: akadnak olyanok is, akiknek néhány beválogatott verse alapján egyszerűen még nem lehet megítélni a teljesítményét. Mivel többnyire fiatalokról van szó, alkotói egyéniségük feltehetően ezeknél jelentősebb műveket is produkál majd. Néhány rövid lélegzetű munka alapján itt kevésbé az egyéni megmértetésen van a hangsúly, sokkal inkább a gondolatmeneten, melybe az ő mondandójuk is szervesen beépül.

A főként versei alapján számon tarott Balla D. Károly opusából egy novella emelkedik ki: *Sándor utazásai* címmel emléket állít elhunyt barátjának. A szöveg szerkezeti felépítését az oda-vissza utalás határozza meg. Sajátos mondatfűzése, egyéni stílusa emeli még az antológia legkiválóbb írásainak sorába.

Balla László versei közül a szonettek a legjelentősebbek. A kötött forma a gondolat fegyelmét is jelenti. Képei tiszták, olykor a szentenciák határozottságával hatnak. Novellái közül a *Két kéz* emelkedik ki. Gesztusokat és megérzéseket nagyít ki, kimondatlan dialógusokból építi fel egy férfi és egy nő röpke kapcsolatát, mindössze negyedórás „viszony” történetét meséli el, amely abból a hétköznapi szituációból indul ki, hogy két utas fogja a metró kapuzkodóját.

Bundovics Judit *Lázadás* című novellája egy szerelmi többszög leírása. Fiatalos lendülettel, sűrített előadásmóddal dolgozik. Hasonló témára íródott Horváth Sándor *Az út vége* c. kisprózája is: a szerelmi háromszög egyik alanyának nézőpontjából mutat be egy depresszív állapotot, amelyet a latyakban fekvő kutyatetem metaforájával érzékeltet.

Keresztény Balázs *Ha újra felkel a nap* című novellája is a fiatalok problémáival foglalkozik. A főhős friss diplomával falura kerül, beilleszkedési nehézségei vannak. Belekeveredik az elnök és főkönyvelő törvénytelen ügyleteibe. A novella felépítésére a kihagyások, mozaikszerű előadásmód jellemző.

Dupka György verseiben a kisebbségi léttel foglalkozik, a magyarság földrajzi szétszabdaltsága ellenére az egységes szellemi közeg szükségességét hangsúlyozza. Rövid leltárunk során sajnos nem térhetünk ki külön lírájának stilisztikai értékeire.

Kovács Vilmos verseit és prózáját egyaránt a realista hagyomány hatja át, a megélt valóság krónikása. Munkáiban témaként a falusi harmónia és az urbánus világ egyaránt megtalálható.

Nagy Zoltán Mihály esetében a legszélesebb a műfajskála: a múlt századi magyar lírát idéző versektől a kísérletező prózáig ível. *Fehér eper* című novelláskötete önmagában sokkal egységesebb képet mutat.

Mellette a két fiatal prózáiról, Orémus Kálmán és Skotnyár József egyenletes színvonalú alkotással szerepel. Mindketten az egyetemista évek szabadságáról, illúzióiról és meghasonlásáról írnak. Mellettük hasonló életérzésről vallanak Tar Béla expresszív versei.

Elbeszéléseit Szenes (Kroó) László nagy műgonddal építi fel. Jellemformálásával különösen *A portás* emelkedik ki. Az emlékezés és a hétköznapok cserepei egészítik ki egymást.

Tárczy Andor mintha prózában is verset írna, és fordítva: mintha minden verse mögött egy történet rejtőzne. Az ő esetében a legkifejezettebbek a műfaji átfedések, nála minden egy töről fakad.

A hatszáz oldalt is meghaladó gyűjteményből minden kiemelés csak esetleges lehet, valójában egy kibontakozó irodalomról kellene beszélnünk, amelynek „nincs Sütő Andrása, sem Kányádi Sándora, s Beke Györgye sincsen: történelmi-kulturális hagyományokban szegényebb, szervezetlen, kicsiny közösségük csak nagyon sokára fog feldobni magából valakit a fentebb említettek magasságába”, vélekedik M. Takács Lajos az *Utószóban*. Tegyük gyorsan hozzá, nincs miért mentegetőznie az antológia miatt. A felsorolt nagyságok mellé joggal tehetnénk néhányat a nyugatiak, a tengerentúliak, sőt a jugoszláviai magyarok közül is, ami azonban aligha változtatna a kárpátaljai magyar irodalom megítélésén. Öntörvényű, új tartalmakat felsorakoztató léte tagadhatatlan, elsősorban önmagával mérhető, a viszonyításban nem külső mércék szolgálnak nagyságrendi kérdések eldöntésére. Az antológia máris egyéni szint, híradást hozott egy számkra kevésbé ismert közösség életéből, amely szemlátomást most készül új lendületet venni, dacolva a politika változó időjárásával és a fogyatkozással. Kecskés Béla szavaival élve *A várakozás legszebb reggelén* született a könyv, amely segít kitörni az elszigeteltségből.

KONTRA Ferenc

S Z Í N H Á Z

TERÉZVÁRI GARNIZON

Kiképzés folyik a Madách Színházban. A katonai drill, amit a *Terézvári garnizon* című Miroslav Krleža-adaptáció ábrázol, átterjed a színészek szabadcsapatára. Vége az ösztönszínészetnek. Nem elég többé a lelket fölmutatni, s ha üres a lélek, akkor az ürességet. Kerényi Imre – és a díszlettervező Götz Béla – színpadán, ahogyan a darabban is, poros szellem uralkodik. A kimért vezényszavak közül nemcsak azokat hallani, amelyekkel a szárnységéd masíroztatja a helyőrség tisztikarát; belső hallásunkkal a rendezői parancsuralmat is érzékelhetjük. „Csend, rend, fegyelem, aki rossz, azt megverem”, pattogtuk gyerekkorunk katonásdíjátékában. A monarchia-ármádia szellem egy volt gyermekszínház társulati munkaterápiájává válik. A büntetés-végrehajtás alatt álló színeszgarda tagjai pontos előírás szerint közlekednek, indulati mozgásterüket kijelölt korlátok szabályozzák. A rendezői kontroll és a forgószínpad jelzi, meddig lehet elmenni, hogy a k. u. k. hadsereg, illetve a hozzá tartozó polgári slepp létformája rituális hűvös maradjon.

Krleža írói nagysága a Miroslav Belović átíratát házilag átíró szabványdolgozatból (Vujicsics Marietta fordításából) is kitetszik. Mindenekelőtt az alig titkolt ellenszenv a